

humor melegségévé oldódik. (Az előbbire a *Száll a rosta*, az utóbbira a *Lány-nézőben öcsém* a legjobb példa.) Költői formakincse nem urbanizálódik, mint egyik-másik kritikusa írta róla; motívumai változatlanul ugyanazok, mint két évtizede. Viszont téma- és látóköre tágul: a család, a táj és a munka mellett megjelenik az Európát-Ázsiát átfogó utazás, a sebesség élménye. A leírást izgalmas gondolati elemzéssé modernizálja. Intellektuális mondandójú lírája akkor a legjobb, ha reflexiói a konkrét benyomásokba, képekbe kapaszkodnak. Ha nem a szemlélődésből nőnek ki, hangja elbizonytalanodik. (A *Himnusz az értelemhez* egyes részeiben.) Fokozódik költészetének belső dinamikája is: mámorosabb, szenvedélyesebb, vívódóbb lesz. E tágulás, e mozgalmasság egy-egy verskompozícióban is meg-

jelenik. A virágospadról szóló megható versét így zárja: „Ablak előtt virágospad az edénytől ezért roskad; főzőcskének a halottak paraszán a csillagoknak.” Kedvese kezén a könnyet oly kapocsnak látja, „ami kicsi hegyi forrást óceánokkal összeköthet”. A kis emberi dolgok átnőnek versében a végtelenbe.

Lírája kötetről kötetre érettebb. Újra teremti az egyszerű népi dialektikát, magába olvasztja a változó életforma idegen anyagait. Korából nem a kérés-életű aktualitások ragadják meg, hanem azok az élmények és eszmék, melyeknek történelmi távlatuk van. Halkszavú, szerény költő: de igazában biztos, szándékaiban nemes. Költői szintje állandóan emelkedik. (*Magvető Könyvkiadó* 1968.)

GREZSA FERENC

NAGY LÁSZLÓ: DARÁZSKIRÁLY

Találó cím majd három és félszáz vers fölött. Vallomás ez a cím a fordítóról, ki a termék újragyűjtésén fáradozik, úgy terem, hogy más költészetek mészét rak-tározza el saját darázsészkeében. A világnak mások által kiszűrt és finomított lényegét teszi így magáévé: idegen nyelvek mondat szerkezeteibe zárt energiát alakít át érthető mozgássá. Páratlanul gazdag műfordítás-irodalmunk kórusába ezzel a kötettel új hang került: a költő-fordítók közül való, s nem a műfordító-költők közé.

Ezért vers ennek a fordításgyűjteménynek minden darabja, melyeknek java részét antológiákban szétszórtan őrizte eddig — könyvkiadásunk. Ezért lett ez a kötet az ünnepi könyvhét egyik nagy eseményévé: költőink egyik legnagyobbjára arcképének sejtethető hátterét tette láthatóvá. A háttér nem egyszintű. A világlíra nagy hegyvonulatai a könyvben itt-ott dombokká szelődülnek, a nagy egyéniségek mögül visszánéznek a népköltészetek tájai.

Ebből a szempontból csak sajnálni lehet, hogy Nagy László nem adott olyan gazdag népköltészeti gyűjteményt a spanyol lírát reprezentáló — s egyben a kötetet uraló — ciklusban, mint, mondjuk, az oroszban vagy a románban... A „Vízen hajó tűnt fel / láttam, anyám, de nem kell.” vagy *A barna farkas románcá*-nak sorai így is érthetővé teszik — kiegészülve a két középkori költő: Gil Vicente és Diego Sánchez de Bajadóz verseivel — azt a dáriusi gazdagságot, mely Federico Garcia Lorca bőven illusztrált költészetének sajátja.

A *Darazskirály* kiemelkedő alkotásai ezek a Lorca-fordítások. Úgy tűnik, elsősorban azért, mert költő és fordítója alkatilag rokonok: ez nemcsak a népköltészeti ihletettség tartalmi jegyeiben fejeződik ki, de az olyan első szempillantásra is evidens mutatókban mint a laza asszonáncokkal brillírozó rímelési technika, az asszociációknak és gondolatpárhuzamoknak az a népi lényegessége, mely egyszerre teszi egyszerűvé és körmönfonttá a verset. Mindkettőjük költészetét különös ragyogással vonja be a zöld szín uralkodása:

*Zöld, szeretlek, zöld, imádlak.
Zöld szél. Zöldbe borult ágak.*

dalolja Lorca magyarul

a zöld seregek, zöld éj, csupa-zöld reflexek, zöld agyvelők poétájának nyelvén.

Nagy László Lorca-fordításai a kötet egészével összevetve azért emelendők ki, mert velük a költő nem ismert lírákat egészít ki, hanem egy hatalmas hangú költészetnek adja meg az alapzengését. Nemcsak a már idézett *Alvajáró románc*-ra gondolok itt, de legalább annyira a hűtlen menyecske utánozhatatlan humorára („Combjai, mint riadt halak / szöktek tőlem eleinte, / egyik mint a hó lehűtött, / másik mint a tűz hevített... Megkedvelni mégse bírtam, / asszony volt, de szűznek hittem, / nem mondta hogy ura is van, / mikor a folyóhoz vittem”), az Antonio el Camborio halálát sirató balladára, A Szent Eulália vértanúságát az eretnekek szűzímá-

datának naiv érzékiségével ábrázoló románra („Melle helyén piros kör-sánc, / benne kerek azúr hártya, / egek tükre, elborítja tejpatakok zuhogása...”) vagy a Thámár és Amnon testvérszerelme leírására („Thámár, Thámár, két halacska / hív a melled magasára, / szólít ujjaid begyének / bezárt rózsaszibongása.”), melyhez hasonlóra csak a Thomas Mann-i életműben — *A kiválasztott* — találhatunk prózai megfelelőt. Mindenekelőtt azonban a Torreádor-síratóra (*Síratóének Ignacio Sánchez Mejias torreádor fölött*). Babits Tóth Árpád Shelley-fordítására azt mondta, hogy a legszebb magyar vers — a Síratóének a maga fordítói tökéletességében vetekedhet az *Örök virágok* költőjének alkotásával. A *Darázs király*-ban most az újrafelfedezés örömeivel olvashatjuk a verset, melynek költői s egyben fordítói csúcspontja is *A kiontott vér* nagy látomása.

A kötet — Lorca mellett — mint valamely óriás építmény, Dylan Thomas, Rimbaud és más nagy francia, amerikai, angol vagy kubai költők művészetének oszlopaira nehezedik. Jellegzetesége, hogy műfordítás irodalmunkat s egyben költészetünket is alakítja profánabb hangvétele: Babits *Erató*-ja óta nem volt fordításgyűjtemény, mely ilyen természetesen mutatna fűgét köztudomásúan szemérmes irodalmunknak.

A XIX. század angyali-sátáni „enfant terrible”-jének általunk ismert képét — melyet a nyugatosok nemzedéke vázolt fel az ízlésének megfelelő pasztellzínakkal — éppen Nagy László tette előbbé néhány markánsabb és gúnyosabb vonással. A *Guggolások* vastag antiklerikalizmusa és a *Stupra* kamaszos érzékisége nélkül ma már nincs Rimbaud. A költő-fordító kötetének külön érdeme, hogy — akárcsak más ciklusok esetében — a középkori francia költők verseivel — mintegy Villont megkerülve — adja ennek a profán hangnak ősbibb változatát. Teszi mindezt úgy, hogy a *Szent Márton furcsa ajándéká-ról*, *A bolond óhaj-ról*, *A nagy csavargó-ról* vagy éppen *A három párizsi asszony-ról* szóló vers magyarul is megőrzi azt a nyerseget és ragyogó obszcenitást, amelyről a fülszöveg Rimbaud kapcsán emlékezik meg.

Így teszi szemléletessé azt a nyelvi erőt, mely a modern világlírának és saját költészetének is legsajátabbja. Ha úgy tetszik, egyben eldönti azt a trágárságvitát is, amelynek hullámai az elmúlt hónapokban csaptak a legmagasabbra. Ha rajtam múlna, a már említett Babits-fordítások mellett kötelező irodalomma tenném Nagy László *Da-*

rázs király-ának ezeket a részeit azok számára, akik rosszul titkolt megjátással fordítják el szemüket a modern irodalomszemléletről az ég felé. Ezek a fordítások is hirdetik: a lírától sem lehet semmi idegen, ami emberi.

Nagy László fordítói nyelve azonban nem csak az erőteljesebb hangok megszólaltatására alkalmas. Hajlékony ez a költői nyelv, amikor a klasszikusok vagy a népdalok megszólaltatására vállalkozik. Így válik közös értékünké a néger spirituálé („Ring drága gyászko-csim, / Jön, hogy hazavigyen immár. / Ring drága gyászko-csim, / Jön, hogy hazavigyen immár.”) a kínai *Zenepalota* gyűjtemény négysorososa („Hajtom lovamat lejtőn lefelé, / Lábából a kő csor-dítja a vért. / Nem jajgatok én sérült lovamért, / Inkább jajgatok szegény lo-vasért.”) és a román bölcsődal (Csijja magzat, csicsijja, / Édesanyád kisfia! / Anyád a te ringatód, / Simogatód, al-tatód.”)

Ez a hang jellemzi általában a kötetnek azt a részét, melyben a kelet-európai költészet képviselői szólalnak meg. A bolgár Hriszto Botev, a román Tudor Arghezi vagy az orosz Blok lírájának tájain talán kevesebb leleményességgel mozog a költő, a Puskinnal, Jeszenyin-nel való találkozás is inkább antológia adta pillanat. Nagy László igazi érdeme a délszláv, az albán és bolgár népköltészet számtalan húrú rokon hangszereinek megszólaltatása: költészete többet merít a dalokból, románcokból, balladák-ból mint bármely klasszikus vagy romantikus egyéniség művészetéből.

A délszláv népköltészetet reprezentáló válogatás átültetési közül a *Me-nyecske, ékes fekete* („Nagy súly nekem: a szerelem: / Uramat őrlí Bitola, / Bitola sötét tömőce, Fekete béklyó lábait, / Bilincs a keze-szárait!”) néhány soros balladai tömörségű és hangulatú darabja, az *Ifjú szántó* („Ő adta a jávor jármot, / Puszpángból a járomszeget, / Margarétás csavarfejet, / Lányhajostort, s kigyócskámát: / Azt a cifra ebédhordó Kosárcával koronását”), vagy a *Sírató* figyelmeztet arra egyként, hogy milyen rokonértékek feltárása vár még a fordító-úttörőkre. Ahogy Bartók és Kodálynak a szomszédos népek dallamvilágát magunkévá akaró tevékenysége, úgy segíti a népek közeledését minden ilyen vállalkozás, mint Nagy Lászlóé.

Így táru fel előttünk a délszláv, a bolgár és albán balladának az a történelmi hűségű világa, melynek számtalan forrása a közös sors.

Lehetne bővebben írni még az orosz népdaloknak, Li Taj Po és Cao Cse verseinek, a Fayad Jamis fémjelezte ku-

bai költészetnek átültetéséről. Az olvasó előtt így is világos azonban, hogy a *Darázskirály* című kötet félezer oldalával egyik jelentős példája annak a kifogyhatatlan bőségnek, mellyel legjobb költőink a világirodalmat közkinccsé tették és teszik.

Kosztolányi azt írta, hogy műfordítani annyit, mint gúzsba kötve táncolni. A

Nagy László fordításait összefogó kötet kiemelkedő versei mintha mást bizonyítanának. Azt, hogy a nagy költői egyéniséget nem kötik gúzsba a nyelvi különbségek kötelei. Felszabadult ez a tánc: virtuóz és korszerű. Méltó a Zöld angyal költőjéhez. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

VERESS MIKLÓS

VÁCI MIHÁLY: ESŐ A HOMOKRA

Váci Mihály *prófétai költő*. Bár e költői magatartást hol a divatra, hol meg a kompromittáltságra hivatkozva váltig elavultnak igyekeznek tekinteni, a magatartásforma él, és nemcsak Váci képviseli. Mi rejlik e prófétaágban? Elhivatottság, fölfokozott tudata annak, hogy egy nép nemzetre kiható ügyeiben és köznap gondjaiban a költőnek szólnia kell. De hiszen – itt van mindjárt az ellenvetés – ma már nemcsak a költő szól ezekben az ügyekben, differenciálódott korunkban a föladatak is megoszlanak, vannak dolgok, amelyek a politikusok, mások a közigazdászok föladatai stb., elsődleges föladatai, és a költői szólás ezekről anakronizmusnak tetszik, legföljebb olvasóinak érzéseit borzolja föl, épp oda nem hangzik el, ahová kellene. Tehát ez a költői szerepvállalás elavult? Aligha, hiszen az irodalom ellentmond ennek a summázott (meglevő, nem kitalált) teóriának. Van költő, aki ezt a szerepet tölti be, s ha megvizsgáljuk verseit, kitetszik belőlük, hogy jó művek; s a korról, emberről éppen ezek a művek mondják a legtöbbet. Ami pedig a hatékonyságát illeti, nem valószínű, hogy abban akár a divat, akár pedig az ellene fölhozott anakronizmus korlátot jelentene, hiszen bármely más költészeti irány s a benne megnyilatkozó költői magatartás hatékonysága korlátozott, és sokszor nem önmagában rejlő okokkal magyarázható.

A kérdés az: Váci prófétaága, elkötelezettsége, ennek költői megvalósulása valóságos közérzet kifejeződése-e, szociális gyökerei vannak-e, van-e ennek a költészetnek olyan erős valóságélmény fedezete, hogy az egyéniből a köz gondjaivá emelheti a magáét, hogy a magáéból a közösségére dobbentse az olvasót? A versek olvasásakor a pusztán igennel való válaszolás mellé egyre szaporodnak azok a jegyek, melyek Váci költészetének a magyar valósághoz s az egyetemes emberi ügyszó való kötődését bizonyítják. Tehát az a

költői magatartásforma, melyet az ő szenvedélyessége, állandó hittevése és a szólás eredményességébe, hasznosságába vetett hite fűt át, kor szerinti, korszerű. Nem mondjuk azt, hogy ez ma az egyedül jogosult formája a poétai megnyilatkozásnak (nem akarunk abba a hibába esni, mint az ezt ellenzők), de azt állítjuk, hogy a lehetőségek közül a legtöbbet adó forma.

Váci új köteté súlyban, minőségben a *Mindenütt otthon és a Szegények hatalma* című kötetekre emlékeztet. Önmaga költészetének nagy váltó témái (*mindenütt otthon, kelet felől*) itt újra föltűnnek, a néphűség, szülőföld, ősök és parasztemlékek versvariációival találkozhatunk itt is egy sor írásban. Ha csak ismétlés lenne, aligha szólnánk róla elismeréssel, de nem az: a Váci-vers megnőtt az előző kötetekhez képest. Sok az utazásélmény adta vers, teli állandó összehasonlító gesztussal a haza és az élményadta táj között. A mindenütt otthon zavartalan érzése itt a mindenütt megtelt gond átélésévé érik. Legföltűnőbb és előző kötetétől elütő mozzanat, hogy a kónok hűséget itt gyakran a fölrémlő magány, társtalanság érzése koszorúzza. Nem véletlen, hogy ez az élménye gyakran Adyra emlékeztető hangon szólal meg, hiszen van bizonyos helyzetazonosság kettejük élménye között. (*Télutói Magyarország* – a vershelyzet maga is tisztán Adyra emlékeztet; *Gyengül a nap* című versében: *Csak ne lennék ilyen egyedül ebben az őszi megfutamodásban; Ütések alatt, Országos pólya.*) Nem erre a költői tulajdonságára akarunk elsősorban utalni, bár ez is érdekes Vácínál, ahogyan magába tudja olvasztani az élményt és a költői hagyományt. Ennek az élménynek a kiírása sokkal inkább érdekes. A közért élő ember éppen abban a társadalomban, mely a legközösségből, eljut a társtalanság, magánosság helyzetéhez. Van ezekben a versekben némi öngűny is, de érez-